

Bosbeheer: De zin van het oude in het nieuwe

In dit artikel wordt aangegeven in hoeverre en op welke wijze de afgelopen tien jaren concreet gebruik is gemaakt van de resultaten van de diverse boshistorische onderzoeksrapporten, merendeels uitgevoerd door studenten van wat thans de vakgroep Bosbouw van de Landbouwniversiteit is, onder auspiciën van de Adviescommissie Historisch Onderzoek. Er wordt hierbij geput uit de resultaten van een evaluatie van het gebruik van deze rapporten aan de hand van interviews met gebruikers, die bosbouwstudent Jan Wildschut tijdens een stage bij Staatsbosbeheer heeft gehouden (Wildschut, 1991). Er wordt ook gebruik gemaakt van voorbeelden uit historisch beheersonderzoek, dat buiten ACHO-verband is uitgevoerd.

Deze rapporten blijken, naast vaak prettige leesstof voor bij de open haard, ook concrete aanknopingspunten te bieden voor diverse soorten gebruik.

Aan de hand van een aantal voorbeelden, ingedeeld in vijf categorieën wordt dit toegelicht. Aan het eind van het artikel zijn enige aanbevelingen opgenomen, die mogelijk het gebruik van de rapporten kunnen verbeteren.

Juiste interpretatie terreinmogelijkheden

Ten behoeve van beslissingen in het kader van het terreinbeheer is

het zaak een goede inschatting te doen van de mogelijkheden die het terrein -en hieronder wordt ook de aanwezige vegetatie gerekend- in zich heeft teneinde aan mogelijk gewenste doelstellingen te kunnen voldoen.

Een goede inventarisatie van de fysieke terreinmogelijkheden, bijvoorbeeld door middel van een groeiplaatskartering, is hiertoe een geëigend middel. Een groeiplaatskartering is evenwel altijd een zeer grove generalisatie van de werkelijkheid, levert slechts informatie over die terreinkenmerken, die daadwerkelijk zijn geïnventariseerd en is doorgaans een kostbare aangelegenheid.

Informatie over concrete gebeurtenissen in het verleden in de verschillende terreindelen kan een zeer praktisch en betaalbaar hulpmiddel zijn om tot een juiste interpretatie van de werkelijke mogelijkheden te komen. Bundeling van dit soort informatie uit zeer uiteenlopende bronnen, zoals ondervraging van beheerders en oud-beheerders, zakboekjes, oude afdelingsleggers en ander materiaal in archieven, in goed toegankelijke rapporten is een goed middel tot ontsluiting van deze kennis.

We hebben het hier over informatie over:

- nachtvorstschade in het verleden,
- gebreksverschijnselen door ziekten en plagen,
- ervaring met bepaalde boomsoorten en herkomsten,
- informatie over de exacte herkomst van bepaalde bomen, onder meer ter beoordeling of een bepaalde opstand voor zaad-

voorziening bruikbaar is,

- over de diepte en wijze van grondbewerking,
- landbouwvoorbouw- of-tussenbouw,
- bemesting,
- mate en duur van strooiselroof of afplaggen,
- grondwaterstanddaling
- zoute inundaties,
- droogteverschijnselen,
- enzovoorts.

In het object Oranjewoud bij Heerenveen bleek het historisch rapport (Loggen, 1991) een aardige aanvulling op de bodemkartering (Ingenieursbureau Oranjewoud, 1991) omdat daaruit precies bleek waar in het verleden oude akkers gelegen hadden. De bodemkartering was daar volgens het districtshoofd Van der Hul nog te globaal in gebleven.

De voormalige Stichting voor Bodemkartering heeft overigens in het kader van de vele uitgevoerde boswachterij-karteringen ook steeds de benodigde informatie over beheer in het verleden ingewonnen en doorgaans in de rapporten verwerkt.

Een type informatie, dat van belang blijkt te zijn voor actuele beheersbeslissingen, betreft de **geschiedenis van bepaalde concrete opstanden**: welke boomsoorten zijn ergens weggehaald; welke boomsoorten zijn uitgeprobeerd maar voldeden niet; zijn bepaalde beuken in Oranjewoud ondergeplant vanwege de jacht, omdat de eiken het zo slecht deden of gewoon om als hoofdboomsoort te gaan dienen?

Waarom vindt men in West-

Brabant tussen 1930 en 1950 in bepaalde omstandigheden zoveel Corsicaanse en grove den? (Antwoord: vanwege de enorme strooiselroof, waardoor bezaaiing van grove den en Corsicaanse den een kans kreeg in minerale grond die bloot was komen te liggen).

Er zijn nog veel meer voorbeelden te noemen in de technisch-ecologische sfeer, waaruit blijkt dat informatie over vroegere situaties of beweegredenen gebruikt worden om de juiste beheersbeslissingen te kunnen nemen.

Het streven van de ACHO is er uiteindelijk op gericht om van de diverse in Nederland te onderscheiden bostypen een samenvattend overzicht te hebben van de belangrijkste zaken die het beheer in het verleden ervan kenmerken.

Momenteel wordt aan de eerste van deze zogenaamde Eindrapportages gewerkt: de kustduinbebossingen.

Voorlichting

De rapporten blijken ook tamelijk gretig aftrek te vinden bij de voorbereiding van informatie-verstrekking aan het publiek. In dit kader kunnen genoemd worden de inrichting van bezoekers- en informatiecentra, waaronder:

- Schoorl,
- bij Rheden/De Steeg van Natuurmonumenten,
- Leende,
- het buitenmuseum van de Biesbosch.

Ook worden de rapporten nuttig gebruikt bij de voorbereiding van excursies door boswachters, het verzorgen van korte artikelen in plaatselijke kranten, huis-aan-huis-bladen en dergelijke.

Leuk om te vermelden is het gebruik bij de samenstelling van een handboek voor boswachters in het district De Kempen.

Informatie uit het historisch rap-

port over het Norgerholt in beheer bij Natuurmonumenten is gebruikt bij de vervaardiging van een IVN-folder.

Ook van interne voorlichting is sprake, zo bleek uit een aantal van de interviews. Genoemd werd de functie van het rapport om te voorkomen, dat nieuwe beheerders aan de historie voorbij zouden lopen: het kan een verrijking betekenen van de beweegredenen van het beheer. Dit inwerken van nieuwe beheerders zou ik als een der hoofdfuncties van de rapporten willen betitelen.

Cultuurhistorische waarden

Een heel concreet gebruik dat van historische informatie wordt gemaakt is dat ten behoeve van de reconstructie van historische situaties, in het bijzonder bij landgoederen, maar ook daarbuiten. Een voorbeeld in dit verband is het landgoed Westhove, deel uitmakend van de Manteling van Walcheren. In het kader van een vroeger beheersplan was door A.C. la Rivière reeds een aantal historische gegevens in rapportvorm op een rijtje gezet (La Rivière, 1979); een markante gegeven dat hieruit kwam was de exacte lokatie van zoute inundaties tijdens de Tweede Wereldoorlog, waardoor een juiste interpretatie mogelijk werd van de tegenvallende groei van een aantal bomen in bepaalde opstanden.

Ten behoeve van de thans voorgenomen reconstructies van het landgoed bleek het rapport van La Rivière te weinig specifieke informatie te bevatten.

Er moest aanvullend onderzoek worden verricht om een nauwkeuriger referentiebeeld uit het verleden te verkrijgen, hetgeen gebeurd is door het Bureau Bosch, dat ook het beheersplan opstelt: een goed voorbeeld van het feit, dat voor beheer en beheersplanning de meest direct

bruikbare informatie wordt verkregen, wanneer het onderzoek plaatsvindt aan de hand van een concrete vraagstelling omtrent het te voeren beheer.

In de praktijk is hieraan evenwel niet altijd even gemakkelijk te doen. Er wordt immers doorgaans gebruik gemaakt van studenten en in die constructie kan niet exact worden aangegeven wanneer een onderzoek gereed kan zijn. Bovendien kost het onderzoek zelf de nodige tijd; een historisch beheersonderzoek vereist immers het nodige speurwerk, dat verricht moet worden door veelal relatief onervaren krachten.

Dit is de reden waarom bij de aanmelding van een onderzoeksobject de vraagstelling niet altijd even specifiek zal zijn; bij de concrete start van een project kan deze vraagstelling natuurlijk aangescherpt worden en is het ook verstandig om dit te doen.

Het onderzoek van La Rivière en vele andere rapporten laten echter zien dat ook uit een historisch onderzoek met een minder specifieke vraagstelling, voor het beheer relevante informatie voortkomt.

Andere voorbeelden van gebruik van de rapporten om cultuurhistorische waarden beter in het beheer te waarborgen zijn:

- het opnieuw achterhalen van een oude vergaderplaats in het Norgerholt,
- het opsporen van de oudste stukken bos, teneinde die veilig te stellen en bijvoorbeeld voorgenomen hakhoutbeheer elders in het bos te situeren (geluid uit regio Peel en Maas van Staatsbosbeheer),
- de meest bij de historie aansluitende wijze van verjonging van laanbomen (bv. in het Liesbos, Oranjewoud en Bakkeveen),
- het voorkomen van het uit on-

---

wetendheid volplanten van bij aanleg ontworpen zichtlijnen (bijvoorbeeld het Hollandse Hout bij Lelystad).

Een voorbeeld, waarbij uitkomsten van historisch beheersonderzoek zijn gebruikt ten behoeve van reconstructie van historisch beheer in natuurgebieden, is het object de Malpiebeemden in Noord-Brabant. Binnen Staatsbosbeheer leeft de wens om in de nabije toekomst meer onderzoek hierop gericht te doen.

Onderzoek, beleid en inrichting

In het kader van gebruik voor verdere onderzoeksdoeleinden kan genoemd worden het project Bosecosystemen dat momenteel wordt uitgevoerd bij het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (Stortelder, 1990). Als onderdeel van dit project wordt eveneens historisch beheersonderzoek uitgevoerd, zoals recent naar elzen- en berkenbossen (Wolf, 1992). Zo kan beter worden nagegaan in hoeverre ecosysteemtypen uit elkaar ontstaan door beheer (inclusief opstandswisseling; men spreekt dan van vervangingsreeksen) dan wel door spontane ontwikkeling (in welk geval men van successiereeksen spreekt). Dit wordt dan gebruikt bij het ontwerp van een nieuwe ecosysteemclassificatie voor de Nederlandse bossen.

Andere voorbeelden van gebruik bij onderzoek is het voortbouwen door andere studenten op gericht onderzoek door collega-studenten.

Concrete voorbeelden van gebruik van studentenrapporten in de beleidssfeer zijn (nog?) niet te geven.

Natuurlijk zijn er wel voorbeelden dat historische informatie mede ten grondslag heeft gelegen aan beleidsbeslissingen; denk bijvoorbeeld aan het werk van Van

de Wijngaard en diverse anderen ter onderbouwing van het Meerjarenplan Bosbouw.

Behalve gebruik bij herinrichting in het kader van de reconstructie van landgoederen en natuurgebieden, waar al eerder op in is gegaan, kan op dit moment al gewezen worden op een voorgenomen ACHO-onderzoek naar hakhoutbeheer in het verleden ter onderbouwing van de inrichting van nieuw te creëren hellingbossen in Zuid-Limburg.

Afweging doelstellingen

Behalve hetgeen hierover al genoemd bij het thema cultuurhistorische waarden kunnen ten aanzien van het gebruik van de rapporten bij afweging van mogelijke doelstellingen in het kader van de beheersplanning nog een paar zaken genoemd worden.

Een van de door Wildschut geïnterviewden bracht de functie naar voren, die een rapport kan hebben als ideeënbus ter stimulering van de creativiteit in het kader van de beheersplanning.

Ook genoemd werd (door een beheersplanner) de functie van aanknopingspunt om over bepaalde zaken bij beheerders concreet door te kunnen vragen teneinde tot beter afgewogen beslissingen te kunnen komen.

Bij het object Oranjewoud is men van zins de keuze voor een doelstelling natuur mede te laten afhangen van het onbewerkt zijn van de bosgrond, een gegeven, dat het historisch onderzoeksrapport als aanvulling op de recent uitgevoerde bodemkartering aldaar heeft opgeleverd.

Aanbeveling voor verbetering

Er zijn verschillende mogelijkheden om de gebruikswaarde van de student-rapporten te vergroten. De hier gedane suggesties zijn deels ontleend aan de aanbevelingen, die Wildschut aan

zijn evaluatie heeft gekoppeld. Een belangrijkste punt, ook door Wildschut genoemd, is dat in het rapport wordt aangegeven op welke wijze de historische informatie van belang is of kan zijn voor het huidige beheer, het liefst aan de hand van zo concreet mogelijke voorbeelden.

Het vereist het zich inleven door de student in de taken van de beheerder. Mogelijk kan het bestuderen van het evaluatierapport van Wildschut hierbij behulpzaam zijn. Hierin staat immers een groot aantal manieren opgesomd waarop onderzoeksresultaten worden gebruikt. Dit artikel geeft daar vervolgens weer een vogelvlucht van.

Het oog hebben voor relevante details, bijvoorbeeld van belang voor een juiste inschatting van de potenties van de groeiplaats, kan als vuistregel dienen. Samenhangend met het vorig punt is de wijze van presentatie aan het beheer zowel in geschreven vorm als mondeling.

Wat betreft het eerste doet Wildschut de suggestie om een aparte verkorte versie voor het dagelijks beheer te maken. Dit kan vrij simpel gebeuren door de gedeelten met de voor het beheer meest relevante resultaten (ook details dus) en de meer algemeen geldende aanbevelingen en conclusies te bundelen. Dit kan dus een uittreksel zijn van maar enkele bladzijden. Heel handig ook is een kaart van het betreffende gebied met daarop aangegeven de belangrijkste aandachtspunten onder meer ook met betrekking tot mogelijk aanwezige cultuurhistorische waarden.

Wat betreft het mondelinge aspect wordt er door Wildschut voor gepleit in het kader van de gereedkoming van elk rapport (dit kan ook zijn in een stadium vóórdat het definitief is) een pre-

sentatie te verzorgen voor de belangrijkste gebruikers. Omdat tijd als een kostbaar goed wordt gezien zal dit het best tot een halve dag beperkt kunnen blijven. Een laatste aanbeveling is om in het kader van de interne kwaliteitsbeoordeling van het terreinbeheer vanuit de centrale organisatie (dit geldt voor Staatsbosbeheer, maar evenzeer voor andere terreinbeherende organisaties en particulieren) aandacht te vragen voor het expliciet meenemen in de doelstellings- en maatregelafwegingen van beheersinformatie ook uit een periode, die langer terug ligt dan het moment van opstelling van het vorig beheersplan, bijvoorbeeld uit de periode van aanleg van de diverse opstanden.

Conclusie

Al met al kan de conclusie worden getrokken dat uit de thans verrichte evaluatie naar het concrete gebruik van boshistorische informatie blijkt, dat het voor het handhaven van een goede kwaliteit van het terreinbeheer van belang is op het juiste moment relevante informatie beschikbaar te hebben over het in het verleden gevoerde beheer in het betreffende terrein, ook over het verdere verleden.

Literatuur

Ingenieursbureau Oranjewoud, Bodemgeschiktheidsonderzoek object Oranjewoud, 1991
A. Loggen, De Bosschen, plantagien en houtgewassen van Oranjewoud; historisch onderzoek naar het beheer van bossen en natuur-

terreinen; project 3: Landgoedbebossingen, deelrapport 3.7: Oranjewoud, LUW, vakgroep Bosbouw, juli 1991

A.C. La Rivière, Westhove, een reservaat apart; uitg. Heemkundige Kring, Walcheren, mei 1979

A.H.F. Stortelder en P.W.F.M. Hommel (red.), De bossen van de Utrechtse Heuvelrug; classificatie van bos-ecosystemen op basis van groeiplaats, boomsoort en ondergroei, De Dorschkamp, Wageningen 1990.

J.H. Wildschut, Evaluatie Boshistorisch Onderzoek, Staatsbosbeheer, november 1991 (inclusief hierbij behorende manuscripten).

R.J.A.M. Wolf, Ontstaansgeschiedenis en beheer van de Nederlandse elzen- en berkenbroekbossen, De Dorschkamp, Wageningen 1992.

Veelzijdig in bosbouw

Inbos Tonsel is uw erkende en veelzijdige bosbouwspecialist. Onze experts zorgen voor de ontwikkeling en uitvoering van plannen op het gebied van: landschapsinrichting, bossen, recreatiegebieden, natuurterreinen en landgoederen. Bossen en landschapsbeplantingen worden in eigen beheer gekweekt. Goede herkomsten en hoge selectie-criteria waarborgen een uitstekende kwaliteit. Om te komen tot bosbouwkundig en landschappelijk verantwoorde projecten met hoge ruimtelijke- en ecologische kwaliteiten, is een integrale planvorming noodzakelijk. Inbos Tonsel verzorgt derhalve desgewenst de totale projectvoorbereiding vanaf de planvorming tot en met de uitvoering van het beheer. Het praktische en veelzijdige dienstenpakket van Inbos Tonsel wordt daarom ook bij vele opdrachtgevers in hoge mate gewaardeerd.

Inbos Tonsel BV is een onderdeel van de Groengroep Tonsel BV. Groengroep Tonsel bv is ruim 20 jaar een actieve en creatieve partner voor een grote groep uiteenlopende opdrachtgevers. Binnen de bedrijfsvoering worden hoge eisen gesteld aan kwaliteitszorg, milieuzorg en arbeidsomstandigheden. Groengroep Tonsel bv bestaat uit een aantal gespecialiseerde werkmaatschappijen: Hoveniersbedrijf Tonsel BV, Boomkwekerijen Tonsel BV, Inbos Tonsel BV, Tuintechnisch adviesbureau Tonsel, Tuincentra Tonsel BV.

Binnen deze bedrijven zijn ruim 180 mensen werkzaam op het gebied van:
• groenvoorzieningen (parken, plantsoenen, bedrijfsterrinen en tuinen)
• sport- en recreatieprojecten
• bos-, natuur- en landschapsbouw
• ecologische- en milieukundige projecten
• boomkwekerij en tuincentra.

INBOS TONSEL B.V.

UNIEK DOOR VEELZIJDIGHEID!

Horloseweg 10-12, 3845 LA Harderwijk, tel. 03417-59614, fax 03417-61034